

Juryrapport PEN-GAU essaywedstrijd 2023

De auteur leeft meer dan ooit maar wordt met de dood bedreigd, is het thema van de avond waarop we het honderdjarig jubileum vieren van PEN Nederland. Een jubileum met een scherp randje. Het is al een eeuw lang nodig om een vuist te maken tegen censuur en vóór vrije literaire expressie, en in de afgelopen maanden werd pijnlijk duidelijk hoe belangrijk dat ook hier in Nederland is. Breekbare woorden/bedreigde schrijvers luidde het thema van de PEN/GAU essaywedstrijd, maar als er uit de inzendingen iets duidelijk werd, was het wel dat woorden in al hun breekbaarheid uiterst krachtig zijn. Ook bedreigde schrijvers weten vaak een vrijheid van spreken te hervinden; weten landen, mensen, tijden met elkaar te verbinden. En dat vereist, misschien, niet zozeer een vuist. Maar wel een open blik, een uitgestoken hand en de ruimte om, *essayer*, te proberen.

Drie essays wisten zich volgens de jury te onderscheiden van de rest van de inzendingen: strijdbare essays, tere essays, essays die getuigen van in en uitzichten, die vragen stil te staan bij nieuwe perspectieven, bij, zoals mensenrechtenactivist en dichter Liu Xiabo het onder woorden bracht: “het licht een eeuwig teken dat jouw schaduw markeert.”

Verhalen van licht en duisternis waarin schrijvers weigeren tussen strijdbaarheid en kwetsbaarheid te kiezen.

Verhalen van breekbare woorden, bedreigde schrijvers en de wil om te getuigen.

Derde prijs

Schrijf wat je niet kent van Roseline Bouman is een mooi gecomponeerd, toegankelijk en grondig doordacht essay over een vraag die steeds vaker opduikt: wat mag je, als auteur, wel of niet schrijven? Vooral online worden auteur en personages, feit en fictie, steeds vaker met elkaar vereenzelvigd, wat tot controverse leidt bij mensen die het werk zelf vaak niet in zijn geheel gelezen hebben. De reacties op de laatste roman van Mohsin Hamid lijken een echo rond wat in Nederland gebeurde bij het verhaal van Pim Lammers. Schrijvers worden de mond gesnoerd uit naam van een goede zaak, terwijl in de stortvloed van reacties alle complexiteit verloren gaat. Terecht kijkt Bouman daarbij naar de verantwoordelijkheid van lezers. Ze bouwt haar pleidooi zorgvuldig en met gevoel voor spanning op en laveert mooi tussen voorbeelden die voor zichzelf spreken en sprekend commentaar van de schrijver. Haar visie is onomwonden. Het uitgesproken karakter van haar essay neemt ons mee tot aan het sterke einde met een citaat van Toni Morrison: 'Mensen zeggen dat je moet schrijven over wat je kent. Ik ben hier om je te vertellen dat niemand dat wil lezen. Dus schrijf over iets wat je niet kent. En wees nooit, nooit bang.'

Tweede prijs

Halfzussen van Lena van Tijen vermengt op kundige wijze de persoonlijke ervaringen van de auteur met een groter verhaal over de rol van vrouwen in **Kroatië en de behandeling die de, onlangs overleden, schrijfster Dubravka Ugrešić** ten deel viel. In een beeldend beschreven opening blijkt de Haagse taxichauffeur onverwachts óók Kroatisch te spreken. De auteur en haar moeder hebben geen geheimtaal meer over. Dat is het startpunt voor een verkenning van wat het betekent om vrijuit te spreken. Hoeveel verschillende contexten moet je kennen om te kunnen beseffen dat jouw woorden niet de enig mogelijke zijn? Van Tijen schrijft over een belangrijke, nabije geschiedenis, over het delen van een taal, en vooral over het gevoel van vrijheid als je niet op je woorden hoeft te letten. Haar stijl is soepel, helder en uitgesproken. In haar pleidooi voor onderscheidingsvermogen schemert een diep doorvoeld besef van een zusterschap dat in taal zijn beslag vindt.

Eerste prijs

Het essay *De lange arm van de Ayatollahs* van Amir Chitzan beschrijft in heldere, beklemmende zinnen hoe angst 'zich in laagjes' opstapelt: hoe een onderdrukkend regime de persoonlijkheid van de schrijver inperkt op manieren die hij pas achteraf geheel doorziet. Gebruikt in leuzen worden woorden, het gereedschap van de schrijver, tegelijkertijd inspirerend, lachwekkend en angstaanjagend. Maar dit essay gaat niet alleen over de manier waarop de Iraanse geschiedenis en het heden met elkaar zijn vervlochten. Het gaat ook over de manier waarop we hier in Nederland - in beleidskringen, in de media, verhalen vertellen over andere landen, over onze eigen verantwoordelijkheid en wie wel of niet recht heeft op hulp - en die verhalen zijn sinds de vlucht van deze schrijver verder verhard. Relevant, politiek geëngageerd, belangrijk. Chitzan schetst een persoonlijk verhaal dat de lezer meeneemt op een reis waarin herinneringen en actualiteit elkaar inhalen. Een reis die hij beeldend beschrijft in een terughoudende stijl die het thema *Breekbare woorden en bedreigde schrijvers* onontkoombaar voor het voetlicht brengt.